

Uskaltamisesta

Kirjoitus: Eevamari Kitt

Vuosia sitten ollessani tanssijana pyydettiin kaikkia teatterin työntekijöitä kertomaan, millaista esitystä haluaisi joskus olla tekemässä. En muista juurikaan muiden haaveita, mutta itse kuvailin esitystä, jonka lopuksi sekä yleisön että esiintyjien mielestä olisi tapahtunut jotain sellaista, mitä kukaan ei ollut osannut odottaa. Jostain syystä siinä hetkessä keksimäni haave on jäänyt mieleeni. Tavoittelen syitä, jotka silloin pudottelivat suustani tuollaisia sanoja. Luulen, että haave-esitykseen liittyi halu vapaudesta, kun lopputulos ei olisi ennalta määrätty. Siinä väikkyy toive rohkeudesta uskaltautua kohti tuntematonta – vaarallisesti yleisön edessä ja ilman tarkan suunnitelman tuomaa suojaa. Halusin pyrkiä kohti mielikuvaani tanssimisen kirkkaasti hohtavasta ytimestä. Tanssijantyön todellisuudessa tuo ydin tuntui kuitenkin peittyvän liikkeiden muistamisen ja musiikin iskujen opetteluun alle. Sen syrjäytti huoli siitä, onnistuuko hankala nosto tai kiireinen vaatteenvaihto. Kaikki piti saada sujumaan kuten kuuluu, mutta samalla kaikki sen ylittävä karkasi tavoittamattomiin.

Tuon jotenkin latistuneen ja samean tanssimisen rinnalle asettuu hetkiä, joissa kokemus on erilainen. Hetkiä, jolloin jokin kehosta kuin itsestään syntyvä vie mennessään ja ottaa valtaansa. Tanssi ei ole selviytymistä ja suoriutumista, vaan se liikkuu vapaasti — on pullollaan mahdollisuuksia rajoitusten sijaan. Siitä tulee vahvemmin omaa, vaikka oikeastaan luopuu sitä ohjaamasta. Tuo vapaa kirkkaus tuntuu siirtyvän näyttämölle kovin harvoin. Sen tavoittaa ehkä silloin, kun kääntyy sisäänpäin olemaan itsekseen ja vähät välittää sitä, katsooko joku tai miltä tanssi ulospäin näyttää. Kun keskittyy vain olemaan kahdestaan tanssinsa kanssa.

Näyttämöllä, esillä, on pelottavaa. Silloin asettuu arvostelevien katseiden alle. Oikeus nousta näyttämölle pitää ansaita olemalla katsomisen arvoinen. Mielikuva yleisöstä on kasvoton ankaruus, joukossaan ne kaikkien pahimmat eli kriitikot, joilla on valta murskata ja lakaista sivuun muutamalla kylmällä sanalla. Silti odotetaan, että esiintyvä pystyy riisumaan kaiken, paljastamaan arimman ja asettamaan panokseksi oman sisimpänsä. Taidon taakse piiloutuminen on falskia, mutta silti taidokkuutta pitää pystyä osoittamaan. Tunnen jääväni altavastaaajaksi, kun tälle maaliviivalle selviytyminen on pelkkä minimi. Mahdollisiksi tuloksiksi jäävät epäonnistuminen tai epäonnistuminen vielä mojovammin.

Miksi kuvaan esiintymistä niin voimakkaasti siinä uhkaavien epäonnistumisten kautta? Enhän kärsi esiintymispelosta. Oikeastaan minulla on hyviä muistoja näyttämöllä olemisesta, vaikka rakennan sinne nousemiselle korkeaa kynnystä. Sillä tavalla kai osoitan asiaankuuluvaa nöyryyttä.

Luen Facebook-päivityksen, jossa tuttu tanssija kuvaa työtään jännittämisen leimaamaksi ja itsetuntoaan helposti horjattavaksi. Kuitenkin hän nauttii työstään. Tuo sama tanssija on omissa mielikuvissani esiintyjänä ihailtavan rohkea ja valmis ottamaan riskejä. Silti hän kertoo jännittävänsä. Aina.

Jäljitän jännittämisen kokemuksia muistikuvistani. Harjoitustilanne on tanssijalle kuumottava, sillä se vaatii valmiutta tehdä kaikkea, mitä koreografi keksiikään pyytää. Ammattitaitoni mitataan alttiutena suostua ja uskaltaa. Minkä tahansa pyynnön perusteeksi riittää koreografin taiteellinen visio. Kunnon tanssija tekee kyselemättä ja kyseenalaistamatta. Kaikkiin ehdotuksiin pitää heittäytyä varauksettomalla innolla. Jokaisessa harjoituksessa minun täytyy olla saamani luottamuksen arvoinen ja siten ansaita paikkani. Aina on vaara, että osoittaudun kyvyiltäni heppoiseksi. Että en pystykään. Päivittäinen harjoitus on aina astumista tuntemattomaan ja suostumista siihen, mitä joku toinen haluaa. Tällainen roolijako on koreografille ja hänen käyttöönsä annetuille tanssijoille kirjoitettu.

Paikan lunastaminen tapahtuu myös treenitunneilla. Jatkuvasti kuulen tilanteita, joissa ammattitanssija tullessaan tanssitunnille pyytelee anteeksi, kun treenissä on ollut taukoa tai tunnin tanssilajia ei ole aikoihin harjoitellut. Treeniin osallistumisen ehdoksi ajatellaan se, että ollaan jo kunnossa ja osataan jo valmiiksi. Mitä enemmän tätä ajattelen, sitä vähemmän käyttäytymiskaavaa ymmärrän. Silti itsekin huomaan toimivani samoin. Kuuluu ikäänkuin asiaan, että tunnin oppilas pyytää jo etukäteen anteeksi opettajalta sitä, ettei ehkä suoriudu riittävän hyvin.

Opiskelijakaverini kuvaus teatteripedagogiikan opiskelusta saa minut miettelijäksi. ”Parasta opinnoissa on luottamus. Luottamus pedagogisena menetelmänä.” Askellan taakse päin yrittäen löytää muistoistani hetkiä, jolloin tuntisin olleeni luotettu. En kelpuuta nyt luottamukseksi sitä, että minut on asetettu haasteiden eteen, hoitamaan homma, odotettu selviytymistä. Ei silloin tunne luottamuksen kannattelevan. Silloin roikkuu jalat ilmassa oman kauhunsa varassa toivoen, että se ei anna periksi ja pudota alla aukeavaan rotkoon. En kelpuuta luottamukseksi sitäkään, että jälkepäin taputellaan olkapäälle ja näytetään peukku: ”Hyvin meni. Uskoinkin, että klaaraat.” Sehän on täysin päinvastaista ja viestii, että juuri luottamusta ei muilla minuun ollut ennen kuin toisin todistin. Minua kyllä on vaadittu luottamaan – että opettaja tietää paremmin, että pahalta tuntuva johtaa tuloksiin, että koreografilla on kaiken takana jokin toteuttamisen arvoinen ajatus. Luottamista on vaadittu minulta ja siihen pystymisellä mitattu kykyäni heittäytyä. Luottamus on ollut jotakin, mikä minun on pitänyt ansaita. Mutta ei jotain sellaista, jota olisi rakennettu tukemaan minua ja auttamaan uskaltamisessa. Pelon voittamista on opetettu asettamalla pelottavan eteen yksin ja suojatta.

Niinhan lapsiakin opetetaan uimaan. ”Ui tänne” sanotaan kädet ojossa, mutta kun uskaltautuu päästämään irti altaan laidasta, lähtevät odottavat kädet perääntymään kauemmas ja kauemmas. Tämän ajatellaan olevan hyvä tapa opettaa, että vesi kantaa ja uiminen on kivaa. En oikein koskaan ymmärtänyt, mikä oli pedagoginen idea siinä, kun meitä vaadittiin akrobatiasa pudottautumaan selkä edellä volttimonttuun korkealta rekkitangolta. Sain valita, onko kamalampaa tehdä vai jättää tekemättä sillä riskillä, että kurssisuoritukseni hylätään. Suoritin tehtävän, mutta en tullut rohkeammaksi.

Mitä on se luottamus, jota olisin voinut tukevammin tuntea? Ehkä olisin kaivannut vähän enemmän uskoa siihen, että olen tosissani ja teen parhaani. Luottamusta siihenkin, että tuo halu kyllä myös vie kohti, vaikei tie aina ole mutkaton ja nopea. Ehkä olisin kaivannut lupaa sanoa ääneen, jos jokin tuntuu vaikealta. Lupaa asettaa itse raja, jonka yli ei tällä kertaa halua mennä ilman, että samalla määritetty täysin epäkelvoksi.

Aikoinaan aloittaessani opinnot kohdistui koko koulutukseen ihan järjetön paine ulkopuolelta. Tuloksia odotettiin ennen kuin edes olimme ehtineet aloittaa, mutta toisaalta jo etukäteen kerrottiin varmana tietona, ettei meistä mitään tule, emmekä voi onnistua. Rehtori Turcka totesi tanssijat ensinnäkin yleisesti mihinkään kykenemättömiksi, mutta meidät vasta kouluun valitut opiskelijat erityisen surkeiksi, koska emme edes olleet tanssijan näköisiä. Haukkujen kuunteleminen hiljaa kuului opiskeluun. Kaikelle epäroimättä alttiiksi asettumisesta tuli lahjakkuuden synonyymi.

Tanssin kentällä puhuttaa työssä kohdattu asiaton kohtelu. Sen selitykseksi tarjotaan taloudellisia paineita ja liian suurta työtaakkaa. Työelämässä vallitsee onnistumisen pakko, sillä taloudellinen mahdollisuus jatkaa riippuu viimeisimmän työn vakuuttavuudesta. Sama pakko on kuitenkin myös tanssijoiden niskassa, ei pelkästään koreografilla. Paineisiin vetoaminen allekirjoittaa kuvion, jossa taiteen synnyttäminen ohittaa tärkeydessä kaiken muun. Taiteellisen tinkimättömyyden nimissä voi vaatia maksuksi minkä tahansa hinnan. Koettu paine oikeuttaa sysimään seuraukset tanssijoiden tai työkumppaneiden niskaan. Lopulta onnistunut teos pyyhkii kaiken puhtaaksi. Vaikeuksien selittäminen otetaan ihanteeksi, jolla onnistujat kruunataan. Tekemisen kepeyden ja tuotoksen köykäisyyden välille piiryy yhtäläisyysmerkki. Kuuluu asiaan kertoa jatkuvasti tarinaa siitä, miten vasta epäinhimillisen paineen alla syntyy taiteen timantteja. Niinpä on oikeastaan palvelus sille toiselle, kun häntä kohtelee karkean huonosti. Silloin tarjoaa hänelle mahdollisuuden muuttua timantinkovaksi.

Mielessäni heijastelee utopia, jossa jatkuva pelko on siirretty sivuun kuin tarpeettomaksi käynyt betoniporsas. Jossa ei tarvitse enää todistaa, että ei ole erehtynyt väärään paikkaan ja lunastaa yhä uudestaan oikeuttaan tehdä. Voisinko uskaltaa lopettaa niiden vaatimusten täyttämisen, joiden merkitystä ei edes koskaan allekirjoittanut? Olenko minä ihan outo, kun en muutu pelottomaksi pelottelemalla ja uhkaamalla joukosta pudottamisella? Etten opi rakastamaan uimista sillä, että pelkään uppoavani?

Miksi oikeastaan pitäisi haluta olla rohkea? Harvoin katsojanakaan erityisesti ihastelen esiintyjien rohkeutta. Tärkeää on se, mitä syntyy uskaltamisen jälkeen. Olla rohkea ja uskaltaa on oikeastaan täysin typerä päämäärä. Miksi se on nostettu taiteilijana onnistumisen kriteeriksi? Jos keskityttäisiin rohkeuden ja uskalluksen vaatimisen sijaan luomaan tilanne sellaiseksi, ettei pelkoa synny, voisi pedagogiikka saada uuden sävyn. Voisiko tinkimätön taide tarkoittaa sitä, että sitä esittävä ei joudu tinkimään oikeudestaan asialliseen kohteluun?

Harjoitusta ohjaava opettaja sanoo meille, että mitään ei tarvitse tapahtua. Juuri siksi tapahtuu niin hyviä asioita. Niin yksinkertaista on luottaa.